

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra filozofie a spol. věd

Posudek oponenta diplomové práce

Jméno autorky	Štěpánka Tauchmanová				
Název práce	Současná reflexe sibiřského šamanismu				
Studijní obor	Filozofie a společenské vědy				
Vedoucí práce (jméno a příjmení s tituly, pracoviště)	Mgr. Jan Kapusta, Ph.D.				
Oponent práce (jméno a příjmení s tituly, pracoviště)	Mgr. et Mgr. Iva Svačinová, Ph.D.				
Konzultant práce (jméno a příjmení s tituly, pracoviště)	-				
Rok obhajoby	2019				
Obrazová příloha	ano – ne	Tabulky a grafy	ano – ne	Další přílohy	ano – ne

Použitá literatura (počet): 26

Hodnocení cíle/ů práce

(charakteristika cíle, způsob jeho stanovení, užitečnost cíle, slovně)

Cílem autorky je „porovnání sibiřského šamanismu tak, jak ho chápou religionisté a etnografové, jako jsou zejména M. Eliade, T. A. DuBois, G. Xenofontov a P. Vitebsky, s obrazem, který utvořili novodobí čeští autoři. Jako hlavní dílo ke srovnání s etnografickým popisem šamanismu byla vybrána beletristická kniha od Pavlína Brzákové (...).“

Jedná se o poměrně zajímavý cíl, který se mi zdá adekvátní pro zpracování v rámci rozsahu bakalářské práce. V rámci práce jej považuji za naplněný. Mám však za to, že cíl by si zasloužil hlubší reflexi: proč by nás mělo zajímat, nakolik se beletristický text shoduje/neshoduje s teoretickým konstruktem založeným na četbě antropologických děl. Z jakého teoretického předpokladu vychází taková otázka?

Resp. zdá se mi, že autorka si mohla s tématem i analýzou ještě mnohem víc „vyhrát“. Umím si představit, že by autorka práce pokročila v analýze dál, než k pouhému hledání shod/neshod, a nabídla by například analýzu beletristicky uchopeného šamanismu z hlediska obrazu šamana, který je vyprávěním budován – je šaman romantizován nebo naopak démonizován? Pomocí jakých narativních/diskurzivních strategií?

Hodnocení obsahové stránky práce

<i>Užití zásadní odborné literatury a zdrojů</i>	ano	s výhradami	ne
<i>Přiměřená odborná terminologie práce</i>	ano	s výhradami	ne
<i>Vhodně zvolená metoda</i>	ano	s výhradami	ne
<i>Splnění deklarovaného cíle/cílů práce</i>	ano	s výhradami	ne

Hodnocení formálních kritérií práce

Stylistická úroveň práce	dobrá	s výhradami	špatná
Pravopis a gramatika	dobré	s výhradami	špatné
Vhodná grafická úprava stránkování a textu	dobrá	s výhradami	špatná

Stručné slovní hodnocení (dle uvážení posuzovatele)¹

Práce se skládá ze tří celků: v první části autorka na základě antropologických/religionistických textů (re)konstruuje sibiřský šamanismus a jeho konstituující prvky, ve druhé části se věnuje reflexi proměny pojmání šamanismu na Západě. Třetí částí je vlastní analýza autorky, v níž se věnuje komparaci pojetí šamanismu v díle *Dědeček Oge* autorky Pavlína Brzákové.

Jako čtenáři se mi zdá vzhledem ke zvolenému cíli první část textu příliš dlouhá, druhá by naopak zasloužila hlubší rozpracování. Třetí část by si zasloužila adekvátní představení využití metody a objasnění výzkumného záměru, tj. vysvětlit čtenáři, proč je vlastně vhodné srovnávat (české) beletristické dílo s konstruktem šamanismu tak, jak jej představují etnografové/religionisté.

Cíl práce nicméně považuji za naplněný, oceňuji, že autorka podnikla vlastní výzkum.

Zásadní připomínky k obsahové úrovni práce

Dovolu si několik poznámek k obsahu jednotlivých částí práce.

(1) V první části autorka konstruuje obraz šamanismu na základě děl čtyř antropologů – Mircei Eliadeho, Thomase A. DuBoise, Pierse Vitebského a Gavriila Xenofontova. Volba právě těchto autorů (oproti jiným relevantním) není v textu nijak hlouběji obhájena, domnívám se tedy, že je vedena jejich přístupností v češtině.

Bylo by, myslím, vhodné, zařadit do práce reflexi teoretických přístupů jednotlivých autorů. Už jenom fakt, že autoři chápou výchozí pojem šamanismus odlišně (př. Eliade jako *techniky extáze*, Vitebsky jako *nejstarší formu náboženství* apod.) dává tušit, že mezi autory patrně existují rozdíly v uchopení fenoménu šamanismu a možná i jeho jednotlivých aspektů. Za zmínku by určitě stála reflexe vědeckosti jednotlivých přístupů (viz např. obsáhlá existující kritika teologičnosti Eliadeho přístupu). Stejně tak je asi třeba reflektovat fakt, že díla pocházejí z různých období (Xenofontov píše ve třicátých letech, Eliade v padesátých, Vitebsky v devadesátých a DuBois v nultých), či způsob, jak autoři získali data (zprostředkovaně/na základě vlastního výzkumu) apod.

Autorka však bez reflexe možných problémů čerpá z těchto autorů, jako by se jednalo o zcela neproblematické a rovnocenné zdroje informací, v nichž můžeme nalézt neproblematický

¹ Např. náročnost tématu, specifika řešení, samostatnost nebo invence studenta, co jsou hlavní klady, nedostatky práce, případně jaký je přínos, nebo využitelnost práce, navrhovaná doporučení k možnému zužitkování práce; zejména však návrh řešení pro případ nedoporučujícího posudku: a) upřesnit, doplnit nebo rozvést stanovenou pasáž, b) opravit, přepracovat stanovenou pasáž, c) přepracovat celou práci na zadané téma, d) vypracovat novou práci na nové téma.

obraz toho, co šamanismus je a zkonstruovat na jejich základě jakýsi komplexní model šamana napříč jednotlivými etniky. Obecně se mi zdá takový esencialistický přístup trochu podezřelý, nicméně, chápu, že si autorka jeho úskalí nemusí být vědoma.

(2) Druhá část textu je věnována proměně vnímání šamanismu na Západě – nikoliv ve vědě, ale spíše ve společnosti. Tady by se autorka podle mohla více rozepsat (části práce věnované západnímu pojmání šamanismu zabírají pouze 4 strany, s. 31-35) a proměňující se obraz šamanismu zarámovat nějakou obecnější teorií (orientalismus?, náboženské oživení?, New Age?), která by jednotlivé trendy identifikované v západním pojmání šamanismu (romantizace, démonizace, psychologizace) pomohla lépe uchopit.

Stejně tak by si větší pozornost a teoretickou reflexi zasloužil historický popis likvidace šamanů v průběhu komunistické éry či znovuobnovování šamanismu. Tyto pasáže považuji za poměrně slabé a zjednodušující co se týče identifikace důvodů represe (s. 32) i náboženského revivalu (s. 33).

(3) Jsem velmi ráda, že se autorka práce rozhodla pro vlastní analytickou práci. I zde by ovšem práci vylepšila explicitní metodologická reflexe. Autorka práce zvolila jako případ ilustrující západní pojetí šamanismu text *Dědeček Oge* Pavlína Brzákové.

Ocenila bych explicitní důvody volby – důvody, proč autorka zvolila právě text Brzákové jako materiál, který je vhodný pro analýzu západního pojmání šamanismu (oproti jiným textům), a jaká výchozí očekávání s ním spojovala. To zde nenacházím. Zaujalo mě např. to, že je zvolen text autorky s etnografickým vzděláním, jejíž román je zjevně založen na informacích z provedeného terénního výzkumu. Proč autorka zvolila spíše takový text, a ne např. text někoho, kdo s danými etniky nemá přímou zkušenost a jím prezentovaný obraz šamanismu by tak mohl pravděpodobněji vykazovat romantizující tendence?

Zároveň práci chybí objasnění toho, co přesně se autorka pokouší zjistit komparací zvoleného textu s konstrukcí šamanismu provedeného na základě antropologických studií v první části práce. Proč je relevantní zkoumat shody/neshody beletristického konstruktů s vědeckým konstruktem? K čemu nám bude např. zjištění, že Brzáková, na rozdíl od Eliadeho, popisuje šamana jako nezajímajícího se o svou komunitu a ve shodě s Xenofontovem zmiňuje v příběhu posvátný strom *tuuru*? Mají zjištěné výsledky nějaké zajímavé přesahy? Pokud ano, jaké? A co přesně nám říkají o západním uchopování šamanismu?

Mohla bych oponovat, že odlišnost verze šamanismu popisované v románu od té vědecké může mít řadu důvodů – např. to, že se Brzáková při svém výzkumu setkala s nějakou místní specifickou variantou šamanismu (odlišnou od těch, které mohl zkoumat Eliade či Xenofontov) či popisem specifického jedince. Zjištění shod a rozdílů nám tak v zásadě nemusí nic říkat o charakteru *západního pojetí* šamanismu.

Umím si však představit, že by autorka na základě analýzy beletristického textu mohla odhalit rysy západní konstrukce šamanismu. Bylo by však třeba využít např. metod narativní či diskurzivní analýzy, zaměřit se na strategie popisu šamana, jeho aktérství, typ hrdinství, způsoby konstrukce jeho sociální role, případně na typy příběhů, v nichž vystupuje a jakým způsobem apod. Prostá komparace vzhledem k vědeckému modelu však tyto rysy neodhalí.

Zásadní připomínky k formální úrovni práce

K formální úpravě práce nemám zásadní připomínky.

Dvě drobné poznámky týkající se strukturace textu:

- a) Podkapitoly práce, věnující se analýze textu (od 3.4 dál) by si zasloužily být ve vlastní nové kapitole.
- b) Podkapitola 3.4.1 představující text *Dědeček Oge* by měla být spíš v Apendixu, nikoliv ve vlastním textu práce.

Otázky k obhajobě práce

- 1) Mohla by autorka vysvětlit, proč zvolila pro analýzu text P. Brzákové? Proč se podle ní jedná o vhodný případ západního pojmání šamanismu?
- 2) Proč autorka zvolila pro výzkum podob západního pojetí šamanismu metodu komparace prvků textu Brzákové s prvky modelu šamanismu podle antropologů? Jak taková metoda může odhalit specifické rysy západního uchopování šamanismu?

Výsledné hodnocení práce

Práci doporučuji – ~~nedoporučuji~~ k obhajobě. **nehodící se škrtně*

Hodnocení:

Doporučuji hodnotit práci v případě přesvědčivé obhajoby stupněm C.

.....
datum a místo

.....
podpis autora posudku